

Hò khoan Lệ Thủy

Nét văn hóa truyền thống

đậm đà bản sắc quê hương

HOÀNG ĐẠI HỮU

Mỗi dân tộc, mỗi vùng miền, mỗi địa phương đều có những làn điệu dân ca đặc trưng thể hiện dưới hình thức văn nghệ dân gian, đậm đà bản sắc văn hoá được nâng niu và lưu truyền qua nhiều thế hệ.

Hò khoan Lệ Thủy (Quảng Bình) có nét độc đáo ở một vùng quê chiêm trũng “Chưa nắng đã hạn, chưa mưa đã úng”. Từ trong cuộc sống lao động sản xuất, hò khoan Lệ Thủy thể hiện 9 mái đã có từ xa xưa truyền nói. Đó là: Mái chèo, mái nện, mái xấp, mái ba, mái ruồi, mái nhì, hò khơi, hò nậu xăm, hò lĩa trâu. Trong 9 làn điệu đó thì hò mái xấp là phổ biến hơn cả vì dễ thuộc, dễ nhớ, dễ đối đáp. Nó diễn ra chủ yếu trong làm việc, hò theo nhịp chân tay, lúc đang nhổ mạ, lúa cấy, đập lúa, rũ rơm, xay thóc, giã gạo hoặc chèo thuyền trên sông, trong lúc đua thuyền trên sông hay trong những ngày lễ hội. Phổ biến nhất là giã gạo trên sân nhà, dưới ánh trăng. Hò khoan nguồn kích thích quên đi cái mệt nhọc vất vả, quên cái đói còn cào trong bụng “Đau rên mát, đói hát hay”.

Có nét độc đáo Hò khoan Lệ Thủy, một mình hò cũng được, hai người càng hay, càng đông càng tốt ai cũng làm diễn viên, ai cũng khán giả. Nếu chỉ một mình thì vừa hò cái, vừa hò con. Hai người trở lên thì một người hò cái, nhiều người hò con thể hiện đủ mọi đề tài như: Hò thi nhau, hò trêu tức, hò đố. Hò cái trực trặc, hò con thay hò cái ngay. Hò nói hơi, nói sức, nói trí uyển chuyển linh hoạt. Hò khoan Lệ Thủy là một loại hình sáng tác, vừa biểu diễn sáng tác gò vào thời gian nhịp điệu, nó không có luật rõ nhưng với điều kiện phải đúng nhịp để ràng buộc. Bên hò

xướng lên một câu bất kỳ đề tài gì, càng học búa càng hay, bên kia phải hò đáp lại ngay nếu không nhanh trí thông minh lại thua, bị chê cười. Hò đối đáp như vậy làm cho mọi người cuốn hút, hấp dẫn tìm lời ứng xử nhanh. Đơn cử lời hò như sau:

Nữ: *Em hỏi anh con chi không chân nó đi khắp rừng, khắp rú.*

Con chi không vú nó nuôi chín, mười con.

Nam: *Con rắn không chân nó đi khắp rừng khắp rú.*

Con gà không vú nó nuôi chín, mười con

Nữ: *Em giao anh một dãi ruộng chiêm*

Anh thả xuống hồ cho tưới lại, xin kết nguyên trăm năm

Nam: *Thì anh đưa em một ống tre khô*

Em trồng cho mau tốt, để chẻ lạt đem qua hồ bó rau

Cứ như vậy bên xướng, bên đáp, nếu nữ xướng nam không đáp được là thua. Nam đáp hết nữ không xướng ra được là thua.

Hò khoan Lệ Thủy là một thể loại dân gian độc đáo phản ánh mọi mặt của cuộc sống. Tình yêu trai gái, quan hệ vợ chồng, bạn bè... Đến các hoạt động khác trong xã hội như: Hò chủ tớ, lính mộ, hò sản xuất, dịch vận, hò thợ mộc, thợ nề, thợ may, nậu xăm, lĩa trâu... Nó mang tính nhân đạo, tính chiến đấu, tính nhân văn và sự bình đẳng trong xã hội không phân biệt giàu nghèo, sang hèn, chủ tớ, tuổi tác, nghề nghiệp, quê quán... Nghèo mà hò hơn giàu, tớ mà hò hơn chủ càng được tôn trọng, được tán thưởng, thể hiện tính chân, thiện, mỹ trong cuộc sống con người

đời thường.

Hò khoan Lệ Thủy diễn ra phong phú trong mọi lúc, mọi nơi trong những ngày lễ hội của làng, trong bơi đua thuyền truyền thống trên sông nên nhạc cụ cũng rất đơn giản. Hò ở sân đình, ở rạp thì có trống đại, trống chầu, người đi hò giao du có đôi sanh. Nơi đông người mà không có chuẩn bị trước thì đôi tay vỗ vào nhau nhịp nhàng đúng nhịp tạo ra âm thanh hấp dẫn làm nền cho câu hò vừa hay, vừa nhộn làm cho người hò, người nghe thú vị sáng khoái.

Tiếng trống, tiếng sanh hoà với tiếng vỗ tay hoặc tiếng chày giã gạo tạo ra không khí hấp dẫn. Đặc biệt hò đầu trí, hò xác leo, hò đuổi, hò công kích truy nhau như cuộc đua tài, đua sức. Càng hò, cao trào

làm cho ngôn ngữ phong phú tinh tế cuốn hút người nghe. Nó còn độc đáo ở nhạc điệu. Nghe hò một câu cũng hay, nghe hò nhiều câu cũng không chán. Đặc trưng của âm nhạc trong hò khoan Lệ Thủy là không có nối kết, nối kết của hò con, mở ra nốt đầu cho hò cái, nối kết của hò cái lại mở đầu cho hò con là sự chuyển tiếp thành một dây như một dây số tuần hoàn trên trục số, không bao giờ dứt. Về nhịp điệu câu chữ trong hò khoan rất linh hoạt. Từ hai nhịp có thể kéo dài ra năm, sáu nhịp. Từ giữa câu có thể bắt lại đầu câu, một câu thơ lục bát có thể thành ra câu hò; song thất lục bát cũng hò được, nói một lối rất dài cũng hò được.

Một câu hò ngắn:

Gió đưa cành khế rung rinh

Gió đưa sao được lòng mình với ta

Mai ngày ngớt gió mưa sa

Trời xanh in rõ bóng ta bóng mình

Hoặc:

Lòng lại dạn lòng xin lòng ghi nhớ

Dạ lại dạn dạ xin chớ đổi thay

Dù ai có xuyên tạc lá bay

*Hai ta vẫn chung thủy chớ có đổi
thay mà tội trời.*

Hò khoan Lệ Thủy, nét văn hoá truyền thống đã có từ lâu được lưu truyền đời này sang đời khác trong nhân dân, một món ăn tinh thần không thể thiếu ở một vùng quê. Về đất Lệ Thủy, nếu chưa được thưởng thức giọng hò khoan, chưa được xem hội bơi đua thuyền truyền thống 2-9 hàng năm thì chưa phải là về Lệ

Thủy. Thực hiện Nghị quyết TW5 (Khoá VIII) về “*Xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc*”, hàng năm, huyện Lệ Thủy đã tổ chức hội thi Hò khoan đã được đông đảo các đội văn nghệ cơ sở hưởng ứng sôi nổi. Lệ Thủy cũng đã xuất bản hai tập Hò khoan ra mắt bạn đọc gần xa và đang khai thác trong nhân dân những điệu hò dân gian được lưu truyền, coi đó là tài sản vô cùng quý giá mà cha ông ta đã sáng tạo ra đậm đà bản sắc; làm phong phú thêm nền văn hoá vùng quê Lệ Thủy, Quảng Bình.

H.Đ.H

Đua thuyền nhân ngày Quốc khánh 2-9 trên sông Kiến Giang

Ảnh: T.L

càng lên cao nhờ vào nhạc cụ trống đại, trống chầu, đôi sanh và nhịp điệu vỗ tay rộn ràng không dứt nên Hò khoan Lệ Thủy là một hình thức văn nghệ dân gian độc đáo thể hiện bản sắc văn hoá nơi nó sinh ra ở một vùng quê đậm đà, sâu sắc, ngôn ngữ địa phương mộc mạc, chân chất sản sinh từ trong cuộc sống đời thường.

Hò khoan Lệ Thủy phong phú, vạn năng, đa dạng gắn liền với cuộc sống của người dân từ xưa tới nay. Về nghệ thuật, Hò khoan Lệ Thủy hết sức độc đáo, sử dụng các biện pháp tu từ, hoán dụ, ẩn dụ, so sánh, nhân hoá, đồng âm, dị nghĩa, nói lái, nói léo...